Semnificaţiile unei jertfe şi ale unei înmormîntări

Jertfa eroică a lui Moţa şi Marin şi a camarazilor lor ni s'a vestit acum aproximativ o lună, ivindu-se la orizont ca un punct de lumină, ce a început apoi să crească vertiginos asemenea unei imense rachete, pînă a sfîrşit în apoteoză la 13 Februarie. Am avut fericirea spirituală unică în viaţă, amestec de tragic şi de optimism inalt, să particip la alaiul împărătesc de înmormîntare, — dacă se poate spune că eroii şi martirii se înmormîntează vreodată —, care a pornit din lumea veche a Bucureştilor pînă în lumea verde de la Bucureştii Noi. Acest drum spre înmormîntare, fluviu maiestos de jale şi de armonie complexă curgînd spre marea Taină, nu se poate compara decît cu imaginea, pe care muzica legendară a secolelor ne-a adus-o despre moartea şi îngroparea lui Ştefan cel Mare, la a cărui ultimă călătorie pe lumea aceasta a plîns toată Moldova, au plîns oamenii, au fremătat vînturile, au suspinat rîurile şi codrii bătrîni. Urmînd cu pietate convoiul ceasuri după ceasuri, acesta devenea un fel de Cale lactee ontologică, care organiza întreaga existenţă şi-i dădea sens deplin. Ni s'a părut atunci că existenţa se purifică şi dispar toate relativităţile şi toate resturile, pe cari aritmetica raţionalismului nu le poate anula. In acele momente existenţa avea sens complect, absolut, departe de orice îndoială filozofică, iar acest sens era fastuos, viril şi muzical. Zecile şi sutele de mii de suflete adunate în jurul unei tragedii de jertfă răscumpărau o existenţă de mizerii şi dădeau vieţii înţeles. Spectacolul de nesfîrşit şi dinamic pitoresc organizat militar avea o largă şi densă semnificaţie metafizică. Cine a trăit astfel de clipe, nu mai poate fi victima scepticismului filozofic. El va păstra convingerea pitagoreică subtilă că existenţa e simfonie şi convingerea creştină neclintită că viaţa e jertfă.

Datoria noastră acum, cînd întîiul cînt al marelui Poem s'a consumat, e să desprindem toate semnificaţiile, ce pot fi de folos înobilării vieţii noastre ca neam şi ca indivizi.

Inainte de toate, este semnificaţia de eroism. Moţa — şi ca el, ceilalţi — reprezintă însuş exemplul tipic al psihologiei eroice. In adevăr el a realizat cu o puritate de gen, pe care nu o au decît marile predestinări, cele trei caractere ale destinului eroic: unitatea vocaţiei, legătura între idee şi faptă, şi jertfa! Unitatea vocaţiei sau, cu un termen mai potrivit, unitatea chemării, a fost impresionantă la Moţa. El nu a variat, ci a intrat încă din adolescenţă pe drumul unic, ce avea să-l ducă deadreptul în istorie. Variaţii,

ezitări, încercări, experienţe, au ceilalţi, oamenii comuni ori talen-
tele minore. Oamenii cu adevărat mari îşi cunosc calea vieţii, find-
că ei simt permanent deasupra creştetului polul magnetic al chemă-
rii lor. Moţa a fost un tînăr pelerin lucid, înarmat şi pasionat, care
a mers întotdeauna sub pulberea de lumină a stelei lui. Unitatea
de acţiune specifică eroului ca atare, linia de generoasă cuprindere,
dar de sens unic, se vede desăvîrşit în viaţa lui Moţa.

In ceeace priveşte legătura dintre idee şi faptă, Moţa a fost deopotri-
vă un om de concepţie şi un om de acţiune. El a dovedit cu prisosinţă că
nu există faptă mare fără idee, şi că o idee, pentru a fi mare,
trebuie să aibă caracterul faptei. Pe culmile unde arde văpaea su-
premă a spiritului, ideia şi fapta fuzionează sau sunt cele două
aspecte ale aceluiaş meridian de trăire, două luciri ale aceleiaşi in-
candenscenţe, faţa nevăzută şi faţa văzută ale minunii. In sufletul
lui Moţa se învolburau şi se ordonau intuiţiile şi ideile vizionarului
şi îşi săpau făgaş adînc şi transfigurator dinamismele faptei. Structura sa spirituală are ceva din structura unui Psichari şi a unui Péguy, al căror exemplu va trebui pus la contribuţie într'un studiu mai întins.

Dar frumuseţea maximă a sufletului lui Moţa s'a vădit în
puterea lui de jertfă. Dealtfel, acesta e caracterul cel mai înalt al eroismului. Jertfa lui Moţa e aşa de cutremurătoare, încît are în ea
ceva neuman, pentru a participa la esenţele supraomului. El, care a
fost soţul cel mai armonios şi tatăl cel mai bun, care între multele
şi arzătoarele lui ocupaţii găsea în fiece zi timp să-şi conducă copiii
la şcoală şi să-i aducă acasă, care a trăit cu intensitate familia
proprie şi marea familie legionară, care a avut atenţii filiale de
rezonanţă pură şi patriarhală faţă de părinţii săi bătrîni, a ştiut
într'o zi să se rupă din toate duioşiile sacre ale familiei şi priete-
niei şi să se ducă acolo unde-l chema o sfinţenie mai mare. Nici
un cuvînt omenesc nu poate da expresie faptei lui Moţa, decît doar
cuvintele Mîntuitorului, care-a spus că om cu adevărat nou nu va
fi decît acel care va lăsa pe tatăl său şi pe mama sa, care va lua
crucea şi-i va urma Lui... In puterea aceasta de jertfă a lui Moţa,
care nu era nici un disperat şi nici un aventurier de douăzeci de
ani fără părinţi şi fără copii, ci un om format cuprins într'un pu-
ternic mediu de familie şi de iubire, el devine aproape ininteligibil
pentru ceilalţi oameni. Esenţa eroului rămîne întotdeauna în cea
mai mare parte neînţeleasă, oamenii neputînd răspunde mai bine
decît cu înfiorare prosternată şi cu organizarea unui cult în faţa
faptei, a cărei măreţie o recunosc, dar în a cărei intimitate nu pot

pătrunde. Pentru a înțelege ceva din destinul de jertfă al lui Moța, trebuie să-l privim în el însuș. Inclinarea spre jertfă a avut-o de la început. In cartea lui, „Cranii de lemn", e unul din cele mai emoționante articole din cîte se pot ceti, care mai ales capătă un înțeles tulburător. Articolul e scris în 1929 și e intitulat „22 Mai". O zi frumoasă din cea mai frumoasă lună a anului. Soare, azur, frăgezime, legănări de fericire în atmosferă, împliniri jubilante și chemări spre bucurii viitoare. Privind la feeria unei astfel de zile, Moța mărturisește cu acea sinceritate pe care o au eroii și cu omenescul, pe care totuș îl au și ei, că orice om ar avea dreptul să rîvnească la o viață clădită după armonia și lumina unei zile de Mai... dar că viața legionarului e născută sub un alt semn. El n'are parte de veselia unei zile de 22 Mai. Viața sa e născută mai degrabă sub zodia unei zile neguroase de toamnă sau a unei zile aspre de iarnă. El e făcut pentru suferință tare și pentru jertfă. E multă melancolie aici, căci cine poate renunța cu inima ușoară la o viață împlinită în perspectiva lunei Mai, dar e un destin mai înalt și mai puternic, căruia legionarul i se dăruiește cu o adîncă și bărbătească hotărire și cu o bucurie care e a destinului însuși. Acesta e cuprinsul profetic și atît de precis al articolului, adevărat horoscop de martir, adevărată filozofie anticipată a unei fapte ce avea să se întîmple peste opt ani. Eroii au sentimentul viitorului lor și uneori îl văd cu o limpezime geometrică. Căci puterea lor de prevedere vine din puterea cu care aderă la destinul lor. Moța a știut din timp să-și servească destinul hotărît într'o zi de toamnă, acest sumbru și totuș sublim prieten al lui, pe care nu l-a trădat niciodată. Deaceea ceeace unii pot găsi ca asprime spirituală și ca luciditate neomenească în viața și sacrificiul lui Moța, e numai urmarea acestui înalt și tare destin, care nu admite nici un fel de compromis. Viața tuturor eroilor, martirilor și sfinților cuprinde, în acest înțeles, un element de asprime, ce contrastează cu infinita lor prevenire și iubire pentru oameni, dar care știe să intre întotdeauna în viforul lui interior de sacră și aparentă absență pentru a-și putea urma menirea înaltă reflectată peste veacuri.

Viața lui Moța încheiată, fizicește vorbind, în Spania, după ce a făcut din trupul lui instrument pentru a sluji destinului său spiritual, ne amintește de o credință a poporului nostru. Ori de cîte ori vede un vîrtej mare, care vara cuprinde și devastează tot ce e în calea lui, țăranul romîn crede că e un demon ori mai mulți, cari au intrat în lume ori se luptă grozav între ei. Dacă atunci se găsește printre oameni un suflet curat și curagios, care să pătrundă în

inima vîrtejului și să facă semnul crucii, atunci demonul sau demonii sunt învinși și cad răpuși. Pe pămînt se poate chiar observa o urmă de sînge. Dar un astfel de om se găsește rar, aproape niciodată. Căci chiar oamenii de curaj și de bune intenții riscă, odată intrați în vîltoare, să fie ei înșiși demonizați ori să rămînă smintiți sau strîmbați în fel și chipuri... In Spania e acum un vîrtej enorm deslănțuit de puterile demoniace... Un suflet curat de-al nostru și un arhanghel de curaj s'a aruncat în miezul cel mai adînc al ciclonului și a făcut semnul crucii... Iar mîine, cînd victoria va veni deplină și toți demonii vor fi trîntiți la pămînt, aceasta se va datora și cruciatului nostru, sufletului lui Moța, care s'a păstrat candid și drept pînă la urmă, dîndu-și doar chipul de pămînt, care l-a întovărășit în această lume. Eroismul lui Moța ridicat, ca o rugăciune de izvoare, din adîncul solului nostru etnic, a sfîrșit în mucenicie și victorie creștină pentru Hristos și neamul său. Jertfa lui e totodată cea mai adîncă și mai adevărată caracterizare a sa și a eroismului său.

Alte semnificații ale faptei celor șapte legionari se revelează dacă o raportăm la poporul romînesc în starea lui actuală. Neamul nostru are acum o problematică pe cît de complicată, pe atît de dramatică. Afară de împrejurările exterioare nouă, cauzele trebuie căutate în însuș sufletul romînesc. Suntem un popor cu mari calități. Aceasta au recunoscut-o toți călătorii străini cu spirit obiectiv, cari, în cursul vremurilor, au trecut pe la noi. Dar, trebuie să o recunoaștem, suntem un popor cu defecte aproape tot atît de mari cît și calitățile noastre. A înțelege acest lucru, e o datorie de pedagogie naționalistă. Dacă noi am avea mai mult calități sau mai mult defecte, n'ar mai fi problematică, fiindcă, în primul caz, ne-am urma liniștit misiunea, iar, în al doilea, nu ne-am mai preocupa de idealuri mai înalte. Drama rezultă din prezența acestor două complexe diferite de însușiri. Și fiindcă defectele noastre sunt mari, deaceea trebuia o jertfă înfricoșătoare, care să le compenseze oarecum și să le combată. Jertfa aceasta au dat-o cei șapte luptători și mai ales Moța și Marin. Insă unul din defectele noastre cele mai frecvente și mai păgubitoare e lipsa de stăruință, rezultată poate și dintr'un fel de oboseală organică, dar în primul rînd din lipsa de credință puternică în anume idei. O credință fanatică urmată metodic timp îndelungat, se întîlnește rar la noi. De aceea un om de credință răscolitoare și de consecvență într'un interval mare de timp, este aproape un miracol în Romînia. La noi oamenii sunt prea adesea inconsistenți și variabili, entuziaști și lăsători. Poate că în trecut,

cînd vremurile erau nesigure şi se schimbau de la o zi la alta, era o calitate că nu ne încredeam în nici o împrejurare. Din cauza istoriei vitregi şi schimbătoare, Romînii s'au retras doar în cîteva axiome mai mult metafizice şi au aderat numai epidermic la istorie. Dar azi nu mai e aşa. Şi astăzi istoria se schimbă şi se schimbă chiar mai mult, dar sunt elemente cari rămîn şi, mai ales, structura epocii de azi cere ca popoarele să-şi creieze sau să-şi ajute maximum posibil destinul în chip voluntar. Deaceea azi e nevoie de credinţe perfect conştiente, precise şi stăruitoare, cari să intre în arena istoriei. Dar caravana eroică a lui Moţa şi Marin aceasta a făcut. A demonstrat ce înseamnează credinţa în idei, în ideile creiatoare de istorie. Nici nu se putea să arate mai sugestiv credinţa pentru o idee decît mergînd să lupte departe de ţara lor, care le-a fost totuşi întiia şi ultima iubire. Căci a lupta în ţară, fie şi pe front, e sublim lucru, dar el e ajutat şi de sugestia colectivă şi de acea misterioasă voce a sîngelui. Pe cînd drumul lui Moţa şi al celorlalţi a fost aproape un drum de singurateci şi au luptat departe de prezenţa fizică a pămîntului lor. Ei au luptat deci pentru ***ideia în sine***, pentru o credinţă pură. Acesta e apogeul credinţei pentru o idee! Intelectualii romîni văduviţi cele mai adesea de o credinţă mare, aveau nevoie de un astfel de exemplu. Şi el a fost dat şi chiar depăşit. Pe urma lui, alţii işi vor zidi din ce în ce mai mult suflete de cruciaţi.

In toate momentele istorice ale neamului iese la iveală, din discreţia ei colectivă, marea necunoscută a fiinţei noastre: ţărănimea. Semnificaţia, pe care a sugerat-o ea în aceste cîteva zile de vajnică şi mîndră prohodire, confirmă încăodată tot ce s'a spus mai bun despre stilul ei de viaţă. Am văzut pe toţi aceşti ţărani încolonaţi cu cetele lor în alaiul durerii şi am admirat din nou neasemănata capacitate, pe care o are ţărănimea, de a creia atmosferă de sărbătoare, spiritul ei de procesiune, linia sa hieratică şi totuş spontană, puterea de a intra afectiv într'o situaţie, puritatea de ton cu care realizează momentul, aptitudinea de a se încadra organic într'o structură de frescă imensă, de a se simfoniza într'un total, de a fi părţi într'un monument colectiv, cuviinţa şi demnitatea ei firească, lipsa totală de element demonstrativ, liniştea în durere şi măreţia în subordonare... Am văzut buciumaşii din Bucovina cîntînd o zi întreagă tăinuite şi însorite melodii de jale. Buciumele de mesteacăn şi de cireş deveniseră ceva uman, suspinau ca nişte fiinţe vii, iar sunetele lor reculese, mulcomite şi triste parcă erau un plîns al aerului. Am văzut ţăranii mineri aducînd şi plimbînd la lumina soa-

relui, luminile lor de sub pămînt. Am văzut orăştenii în port alb, fîrtaţii şi îngerii lui Moţa... După zile şi nopţi de nesomn şi de stat în picioare, toţi aceşti oameni ai pămîntului arătau o rezistenţă ca a naturii însăşi, o seriozitate cozmică, o transparenţă festivă intactă, o omenie de serafimi. N'am văzut pe obrazul lor alunecînd nici cel mai uşor zimbet, n'am observat din partea lor nici un gest distonant în raport cu ideia acelor zile. Mergeau senini şi legănaţi ca o apă, iar cînd plîngeau la răstimpuri, parcă lăcrima o statuie. Ar fi fost în stare să o ducă aşa aproape la nesfîrşit, iar la urmă să nu pretindă nimic şi să fie doar mulţumiţi că au dat o mînă de ajutor, că şi-au făcut datoria. Cei cari îi merită cel mai mult pe Moţa şi Marin sunt ţăranii, din cari ei de altfel au răsărit aproape direct. Am revăzut ţăranii noştri în aceste zile de durere şi de înălţare şi mi-am spus că, atît timp cît îi vom păstra, destinul va fi cu noi.

Să nu uităm, apoi, că Moţa era ardelean. Şi Ardealul şi-a arătat din nou măreţia de suflet cu acest prilej. Semnificaţia aceasta nu e dintre cele mai puţin importante pentru etica misiunii noastre. Se zicea, înainte de 1916, că unirea cu Ardealul ne va salva din mizeriile moralei noastre sociale. Neajunsuri cari erau fatale, după războiu, au făcut să scadă această credinţă. Dar iată că, printr'un ocol şi înţelegînd lucrurile mai adînc, Ardealul vine să-şi ţină făgăduinţele. Adevărul e, desigur, că ne vom salva reciproc, dar trebuie să se ştie că Ardealul nu va lipsi de la această înaltă terapeutică.
Noi cei din vechiul regat avem unul din cei mai buni soldaţi din
lume, avem calităţi de inteligenţă şi vioiciune de sentimente. Dar trebuie
să recunoaştem că suntem adesea prea lirici, prea vibratili şi prea
minori, riscind să ne pierdem în mici duioşii şi mici nostalgii, în
acţiuni diverse şi insignifiante. Ne trebuie amploare epică, ordine
granitică, stăruinţă fanatică. Cel puţin în parte, putem găsi aceste
însuşiri la Ardeleni. Ei ne-au dat pe cel dintîiu mare romancier
Rebreanu, care dacă nu ne e simpatic în totul, dar suntem obligaţi
să-i recunoaştem calităţi de impresionantă ordine epică. Ei ne-au dat
pe prinţul de azi al gîndirii filozofice romîneşti, pe Blaga, iar filozo-
fia e o mare întreprindere de viziune, disciplină şi stăruinţă. Şi ei
ne-au dat pe Moţa, care vine să se adaoge la linia lui Horia şi
Iancu. In felul înalt şi tare cum a trăit Ardealul, călătoria pe scut
a lui Moţa şi a lui Marin, e încă o dovadă a marei lui seriozităţi.
In ordinea morală şi suprem politică, Moţa e cel mai mare dar, pe
care Ardealul de după războiu l-a făcut romînismului!

Pentru *Legiunea* însăşi semnificaţia e dintre cele mai eloc-

vente. S'a făcut dovada, pentru cei cari mai aveau nevoie de ea, că Legiunea are o nobleţe morală şi o temperatură spirituală lăuntrică, pe cari nu le mai are nici o formaţie în ţara romînească. S'a făcut dovada că ea e respectată in ţară şi că e respectată în străinătate. Marea durere din urmă, căreia ea n'a căutat să-i dea nici o urmare de ordin politic, a fost totuş pentru ea şi o imensă victorie de prestigiu, a cărei amploare se va profila pe fundalul istoriei. Legiunea, care a dat oameni ca Moţa sau în care ei au putut trăi, nu poate fi decît ceva înrudit cu sufletul lor. Legiunea capătă din ce în ce mai mult nuanţe religioase. Sunt ani decînd ea are martirii şi sfinţii ei. Acum îl are pe cel mai mare.

In sfîrşit mai e o semnificaţie şi, din punctul de vedere al viitorului, aceasta e cea mai însemnată. Dacă o minune a fost sacrificiul lui Moţa şi Marin, apoi tot minune e că ţara i-a înţeles! Lăsînd la o parte anumiţi oameni, la cari nu vom găsi vreodată înţelegere în acest domeniu, tot ce e viu şi respectabil în societatea romînească şi mai ales poporul larg şi maiestuos, a vibrat şi s'a înclinat adînc. Fondurile necesare pentru aducerea în ţară a celor doi eroi au fost trimese din toate părţile cu un elan, pe care nu-l egalau decît discreţia şi evlavia. Săptămîni întregi legenda a prins să-şi toarcă firul de aur şi mulţi au cîntat imnuri de proslăvire şi de jale. Chiar ceilalţi, neînţelegătorii cu ţeorii internaţionalizante ori năimiţii, s'au crezut obligaţi să tacă un timp şi să respecte durerea şi mîndria. Cine poate spune deci că în ţara noastră nu se apreciază eroismul? Romînii sunt acum ca după o generală împărtăşanie. Incepem din ce în ce mai mult să credem în noi şi în sfinţenia vieţii. Fapta celor şapte a găsit înţelegere şi aceasta dovedeşte că jertfa lor nu e zadarnică. Dovedeşte că ea va fructifica şi că undeva stă scris că neamul nostru se va mîntui.

17 Februarie 1937.

Vasile Băncilă.